

Researcher: Social Science Studies

(2017) Cilt 5, Sayı IV, s. 810-826

RSSS
ISSN:2148-2691

Kadın Kimliği ve Modernizm Karşıtlığı: Hidayet Romanlarının İdeolojisi

Veli UĞUR ¹

Özet

Hidayet romanlarında ulus devletin ve global kültürün modernleştirme çabalarına karşı yeni bir kadın kimliği üretilmeye çalışılmıştır. Hidayet romanlarında arayış içindeki insanların dini fark etmesi ve eski yaşantılarından koparak dindar bir hayat sürmeleri konu edilmektedir. Yazarlar bu süreci anlatırken modernist değerlere karşı dini kuralları koyarlar. Batılılar gibi giyinen kadınların şuarsuz olduğunu Müslüman bir kadının farklı giyinmesi gerektiğini söylerler. Hidayet romanlarında dindarlığın en önemli ölçütü ise türbandır. Hidayet romanlarında mini etek ve türban karşıtlığı sürekli olarak tekrarlanır. Kadınların bu iki seçenekten birini tercih etmeleri gerektiği vurgulanır. Hidayet romanları, gerçek İslam'ın ne olduğunu sorarak buna İslamcı çizgide cevaplar vermeye çalışır. Bu cevaplar, aynı zamanda, okuyucuya günlük hayatta yol gösterecek niteliktedir. Hidayet romanı yazarları ideal Müslüman bir kadının, İslamcı düşüncüyü yayabilmek için, eğitilmiş olması gerektiğini ancak iyi bir anne olmaktan da vazgeçmemesinin ne kadar önemli olduğunu anlatırlar. Bu çalışmada öncelikle hidayet romanlarının ideolojik arka planı araştırılacaktır. Sonrasında ise bu eserlerdeki kadın kimliğinin niteliği belirlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Hidayet romanları
İslamcılık
Dini Romanlar
Müslüman
Kadın
Popüler
Roman

Woman Identity and Anti-Modernism: Ideology of Hidayet Novels

Abstract

In Hidayet novels the aim was to create a new woman identity against the modernization efforts of the nation-state, and the global culture. In Hidayet novels, characters who are looking for a meaning for their lives discern religion and give up their sinful lives, in favor of a more a pious life. While narrating this process, the writers posit religious principles against modernist values. According to them, women in Western outfit are rather impious, and a Muslim woman should dress in a different way. In Hidayet novels, the most important criterion of piety is the headscarf. The contrast between mini skirt and headscarf is constantly repeated. It is emphasized that women should prefer one of these two options. Hidayet novels ask what the true Islam is, and try to give answers to that in an Islamic perspective. These answers will at the same time be the guide of the reader in his/her daily life. The writers of Hidayet novels state that, an ideal Muslim woman should be educated enough to able to spread Islamic ideas, but they also give utmost attention to their mothering duties. In this article it is aimed to search the ideological background of hidayet novels. Then the nature of women characters will be interpreted.

Keywords

Hidayet novels
Islamism
Religious novels
Muslim women
Popular novel

¹ Yrd. Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, veliugur@mu.edu.tr

GİRİŞ

Modernleşme süreci ile geç tanışan Türkiye’de özellikle ulus devletin kuruluşundan sonra kadının toplumsal hayattaki fonksiyonu önemli biçimde değişmiştir. Türk ulus devletinin kurucuları yeni bir toplum inşa etmek için tüm alanlarda geniş çaplı reformlar yapmış, bu sırada kadınların da bu reformlara katılımını sağlamak istemişlerdir. Kamusal birçok değişikliğin yanı sıra kültürel alanda da kadınlar “görünür” kılınmaya çalışılmıştır. Bu amaçla edebiyattan sinemaya, tiyatrodan resme kadar birçok kültürel faaliyet içerisinde kadınların da olması desteklenmiş, böylece geleneksel değerlerin etkisi yok edilmeye çalışılmıştır. Kısacası modern bir ulus devletin ihtiyaç duyduğu modern kadın yaratılmak istenmiştir.

Ulus devletin yukarıdan aşağıya inen yöntemlerle modernizmi toplumsal yaşama yerleştirme çabaları zamanla tepkilere de neden olmuştur. Farklı ideolojik çevrelerden insanlar ortaya konulan modernleşme projesine karşı çıkmıştır. Bu çevrelerden biri olan İslamcılar, Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılmasının yarattığı travmayı uzun süre üzerlerinden atamamışlar, 1960’lı yıllara kadar modernleşme sürecine nasıl bir tepki vereceklerine kitlesel bir yanıt bulamamışlardır. Bu tarihten sonra ise modernleşmenin olumsuz etkilerine karşı toplumsal bir muhalefet örgütlemeye girişmiş ve bunun için siyasal ve kültürel alanlarda çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Edebi çalışmalar, İslamcıların düşüncelerini yaymak için kullandıkları araçlardan biri olmuştur.

Özel bir kategori olan hidayet romanları da İslamcı ideolojinin tebliğ edilmesi için kullanılmıştır. Bu eserler incelendiğinde kadınların merkezî role sahip olduğu görülmektedir. Hidayet romanlarının hemen hepsi kadınları merkeze almaktadır. Erkekler bu eserlerde hep ikincil rollerdedir. İslamcı söylem, bu tür eserlerde, kadınları modernist düşüncenin karşısında konumlandırmakta, böylece ulus devletin söylemlerine muhalif bir kimlik yaratmaya çalışmaktadır.

Bu makalede öncelikle hidayet romanlarının yapısı ele alınacak, ardından tarihî gelişimleri hakkında bilgi verilecektir. Makalenin en geniş kısmında ise bu romanların İslamcı kadın kimliğini hangi tekniklerle ortaya koyduğu anlatılmaya çalışılacaktır.

Hidayet romanları, “yeşil roman”, “dinî roman”, “İslami roman” gibi adlarla da anılmaktadır. Ancak en yaygın olarak bilinen adları hidayet romanıdır. Bu isimle anılmalarının temel nedeni, eserlerin hemen hepsinde dindar olmayan insanların hidayete erme yani dindarlaşıma öykülerinin anlatılmasıdır. Yansıtmacı edebiyatın aksine hidayet romanları, klişeleri, basmakalıp tipleri sıklıkla kullanır. Bu nedenle farklı yazarlar tarafından yazılmış olsalar da birbirlerine benzerler. Örneğin dindar olmayan ya da ateist bir kadının zaman içerisinde dini keşfetmesi, sonrasında başını örterek dinî kurallara uygun yaşamaya başlaması sıklıkla tekrarlanan bir konudur. Dolayısıyla hidayet romanları, Batılı anlamda popüler edebiyat eserleri içerisinde yer alan bir kategori oluştururlar². Kolay takip edilebilen konuları, günlük hayata bağlanan anlaşılır dilleri, muhafazakâr bireyin günlük hayatıyla ilişkilenebilecek düzeydeki ideolojik söylemleri ile bu türdeki eserler, ortalama bir okura

² Popüler edebiyat dışında kalan, hidayet romanlarının standartlarına uymayan, İslamcı hareketi eleştiren dini romanlar da 1990’lı yıllardan itibaren az sayıda da olsa yazılmaya başlanmıştır. Ahmet Kekeç’in *Yağmurdan Sonra*, Mehmet Efe’nin *Mızraksız İlmihal’i* adlı eserleri, İslamcı hareketi eleştiren bir söylem oluştururlar. Halime Toros’un *Halkaların Ezgisi* adlı romanı ise erkek egemen din anlayışına karşı çıkan bir kadının isyanını anlatması bakımından büyük önem taşır.

seslenmeyi hedefler. Bu nedenle bireyin yabancılaşması, sınıfsal çelişkiler gibi konulara girmek yerine “Müslüman birey nasıl olmalıdır?” sorusuna cevap vermeye çalışır.

Hidayet romancılığı, ilk defa, 1968 yılında Hekimoğlu İsmail'in yazdığı *Minyeli Abdullah* adlı eserle başlamıştır. Takip eden yıllar içinde gelişimini sürdüren hidayet romancılığı, özellikle 1980 sonrasında, İslamcı hareketin güçlenmesi ile birlikte satış rakamları yüz binleri bulan bir tür olmuştur.

Türkiye’de 1980 yılında gerçekleşen askerî darbe sonrasında merkez sağ ve sol siyasi akımlar güç kaybetmiştir. Siyasetteki boşluğun yanı sıra askerlerin sol ideolojiye karşı dini desteklemesi ile birlikte İslamcı hareketin gelişimi ivme kazanmıştır. Bu dönemde ilk defa İslamcılık, toplumsal bir değişimi tahayyül etme gücünü kendinde görmüştür. İş hayatında İslamcı sermaye güç kazanmış, geleneksel Batıcı burjuva sınıflarına rakip olmaya başlamıştır.

Bu dönemde;

“İlk elde söylenmesi gereken hareketin taşralı küçük-burjuva karakterinin tedricen kentli ve eğitilmiş bir özelliğe bürünmesidir. Hemen her şehirde kurulan vakıf ve dernekler, MÜSİAD vb. örgütlenmeler bu özelliğin kapitalist bir entegrasyon süreci içerisinde kendisini yeniden üretmesini sağlamanın yanı sıra, hareketin sınıfsal istikrarının korunması konusundaki güçlü eğilimleri de belgelemektedir. Eğitim modernizasyon süreçlerine tâbi bütün Batılı olmayan toplumlarda olduğu gibi, Türkiye’de ve bu arada da İslamcı hareket içerisinde siyasal seçkinlerin üretiminde önemli bir rol oynamaktadır.” (Çiğdem, 1995, s. 1226.)

İslamcı sermayenin büyük şehirlerdeki gelişimi, yine şehirleşmeyle ve siyasi boşlukla beraber büyümeye başlamış olan İslamcı hareketin finansman sorununu çözmüştür. İslamcılığın siyasi alandaki güçlenmesi de, zaman içerisinde, devlet desteğinin eskiye oranla çok daha fazla artmasını beraberinde getirmiştir.

Her seçimde daha da güçlenip siyasal alanı kontrol altına alan İslamcılar, toplumsal hegemonyanın, ancak karşıt bir kültür oluşturup bunu baskın hâle getirmekle mümkün olduğunu kavramış ve buna uygun hareket etmişlerdir. Gramsci'nin çok bilinen hegemonya kavramı sınıf çatışması üzerine geliştirilmiş olsa da İslamcılık gibi farklı sınıfları uzlaştıran bir ideolojinin günlük hayattaki işleyişi için de açıklayıcıdır. Gramsci'ye göre iktidarın ele geçirilmesi bir sınıfın yönetici olması için yeterli değildir. Sınıfın yönetme gücü ülkedeki sivil toplum üzerinde hegemonya kurmasına bağlıdır. Bu gerçekleştiğinde, yani iktidarı ele geçiren baskın sınıf, entelektüel ve ahlaki liderliğini diğer sınıflara kabul ettirdiğinde konumunu sağlamlaştırmış olur. Alt sınıflar, yöneten sınıfın fikir ve arzularına kendi istekleriymişçesine razı olur. Sınıflar arasında sözde bir “uzlaşım” gerçekleşir. Organik aydınlar ise toplum içerisinde bu uzlaşımı yani üst sınıfların hegemonyasını destekleyici fikirleri ortaya koyan kişilerdir. (Gramsci, 2001, s. 140-145)

1980'li yıllardan itibaren İslamcı ideolojiyi hegemonik hâle getirme çabalarının bir sonucu olarak tüm kültürel alanlarda genel olarak dinin ve özelde İslamcılığın etkisi hissedilmeye başlanmıştır. Hip-hop'tan stand-up gösterilerine, sinemadan pop müziğe kadar tüm kültürel ürünlerin İslami biçimleri piyasaya sürülmüştür. İslamcı sanatçı ve aydınlar, yaratma isteğinden çok, mücadeleye katkı amacıyla, kendilerine ait, piyasaya alternatif olacak bir kültür yaratmak için büyük çaba göstermişlerdir.

İslamcı ideolojinin propaganda faaliyetleri incelendiğinde en geniş yerin kadın konusuna ayrıldığı görülür. 1970'lerde anti-emperyalist bir görünümle başlayıp 1980'lerin muhafazakâr Reaganist-Thatcherist ikliminden güç alan küresel İslamcılık en çok kadınların modernizmle birlikte değişen kimliklerinden ve toplumsal rollerinden şikâyet etmiştir. Kadınların İslami kurallara göre yaşamasının önünde engel olarak görülen laikliği benimsemiş rejimler de doğal hedeflere dönüşmüştür.

Modernleşme projesini uygulamaya koyan Müslüman çoğunluklu ülkelerde kadına atfedilen toplumsal değişimdeki "en etken güç" olma işlevi benzer şekilde İslamcı hareketlerde de karşımıza çıkar. Günümüzdeki İslamcı hareketlerin siyasal ve kültürel tüm üretimlerinde, kadının din ile ilişkilerinin laik rejimler tarafından koparıldığı, kadının çalışma hayatına dâhil edilerek annelik görevinin engellendiği dile getirilmektedir. "*Başka bir deyişle siyasallaşan İslam'ın bayrağı kadın olmuştur.*" (Göle, 2001, s. 114)

Kadınların dindarlaşması ve bunun doğal sonucu olarak kamusal hayattan çekilmesi İslamcı hareketin en önemli hedeflerindedir³. Günümüzde, Türkiye'de ve diğer Müslüman ülkelerde, kadının dindarlaşmasının ölçütü ise türbandır. Bu yanı sıra türban, İslamcılığın en önemli propaganda aracıdır. Türkiye'de üniversitede okuyan kızların türbanla okula girememesi kuralı İslamcılarının uzunca bir süre şikâyet ettiği bir konu olmuştur. Bunun yanı sıra kadınların mini etek ile türban arasında bir seçim yapması gerektiğine dair tartışmalar, çoğunlukla erkeklerin bulunduğu siyasal zeminde sürmektedir. Kadınların evrensel sorunlarına eğilmek yerine, türbanla ilişkili sorunlar sürekli olarak gündemde tutulmuştur. Genel siyasi söylemde bu kadar geniş yer kaplayan din ve kadın ilişkisi edebiyata da yansımış, üretilen yeni İslamcı kodlar hidayet romanları aracılığıyla topluma aktarılmaya çalışılmıştır. Kısacası hidayet romanları da bu kültürel hegemonya atılımının bir parçası olmuştur.

Romanlarda Hidayetin Kapsam Alanı

Arayış İçindeki İnsanlar

Hidayet romanlarında, dindar olmayan kadınlar, arayış içindeki mutsuz insanlar olarak resmedilirler. Romanlarda anlatıldığına göre modern yaşam kadınları mutsuz etmekte, onların sığınacak bir yer aramalarına neden olmaktadır. Modernizm sürecinde kadının değişen rolü, İslamcı düşünce için bir çıkış noktasıdır. Memnuniyetsizliğin nedenleri tespit edildikten sonra bunun çaresi açıklanacaktır.

Modernizm her zaman köktendinci düşünceler için elverişli ortamlar yaratmıştır. Bireyselleşmeyi derinleştirerek geleneksel dayanışmacı yaşamı yok eden modernleşme süreci "güvensiz" bir ortam sunar. Bu ortam ise en çok geleneksel, bütünleştirici bir dünya öneren dini hareketlerin işine yarar. Fatmagül Berktaş, ABD'deki köktendinci hareketler üzerine yaptığı araştırmasında şunları ileri sürer:

"... Köktendinciliğin çekiciliği, insanlara, kapalı ama güvenli bir dünya ve güvenli bir benlik duygusu alternatifi sunmasından kaynaklanmaktadır.

....

³ Ancak, paradoksal biçimde İslamcı harekete katılan kadınlar kamusal alana daha fazla çıkmaktadırlar. Bu sürecin Batılı olan kadın erkek eşitliği gibi kimi değerleri İslamcı harekete dahil ettiği görülmektedir.

Köktendinci toplumsal düzen, daha fazla otoritaryanizm, Kilise ile devlet arasında daha fazla bütünleşme ve bireysel özgürlük yerine grup (cemaat) dayanışmasının vurgulanmasıyla belirlenir. Oysa, "modern" toplum, daha fazla eşitlikçilik, kurumsal farklılaşma ve bireysel özgürlüğün tanınması demektir.

....

(İnanmışlar) modern dünyanın "kaos"unu dar, kapalı ama tam da o nedenle korunaklı ve kendilerine destek, dayanışma ve belki de daha önemlisi "belirsizlikten kurtuluş ve kesinlik" lüksü sunan bir başka dünya ile değiştirmiş olurlar."(2000, s. 184-187)

Alıntılanan sözler köktendincilikle ilgili olduğu için Türkiye'deki sisteme uyumlu, aşırıktan uzak duran İslamcı hareketle bağlantısız görünse de modernizm ve yarattığı tepkisel ortam açısından benzerdir. Modernizmin dönüşümü dayatan hâli farklı ülke, din ve ideolojilerde benzer bir tepki yaratmakta, cemaatleri, alternatif yaşam biçimlerini öne çıkarmaktadır. Modern ulus devlet içindeki yeri her zaman sorunlu olan, devletin ilerlemeci idealleriyle toplumsal değerler arasında sıkışan kadınlar için ise İslamcı düşüncenin yarattığı korumacı, dayanışmacı ortam cazip hale getirilmiştir.

Hidayet romanlarında modernizmin dayattığı hayattan rahatsız olan, arayış içerisine giren insanlar hep kadınlardır. Arayış içinde olan insanlar içerisinde zengin kadınlar geniş yer tutar. Emine Şenlikoğlu'nun *Hıristiyan Gülü* romanında Cemile lüks bir villada yaşayan ancak mutsuz ve arayış içindeki bir genç kız olarak resmedilir. Cemile bu arayış sırasında önce Yehova Şahitleri'ne katılır; ancak başından geçen olaylar sonunda İslam'ı keşfeder ve başını örtüp dindar biri olur.

Sevim Asımgil'in *Dilara* adlı romanındaki Hande Nazan adlı modacı kadın da dindar olan kardeşinin öteki dünya hakkındaki sözlerinden etkilenir ve kadınlara moda kıyafetler satan dükkânını kapatarak başını örter ve ibadete başlar.

Hidayet romanlarında mankenler özel bir yer tutar. Mankenlik neredeyse her hidayet romanı yazarının okuyucularına ders vermek için kullandığı bir meslektir. Mankenler magazin dünyasının renkli hayatını yansıtarak sıradan vatandaşın ilgisini toplamaktadırlar. Hidayet romanlarında, mankenlerin hiç de görüldüğü gibi mutlu olmadıkları, sürekli olarak manevi bir arayış içerisinde oldukları gösterilmeye çalışılır. Sıradan bir hayatı süren, muhafazakâr değerlere ve ailesine bağlı kadınların mankenlere özenmemesi ve sahip olduklarının değerini bilmeleri roman aracılığı ile dile getirilir.

Halit Ertuğrul'un *Kendini Arayan Kadın* ve devamı niteliğindeki *Aradığını Bulan Kadın* adlı romanları mankenlik hayalleri ile yetişen Nilüfer'in yaşadığı problemleri ve dini keşfetme sürecini anlatır. Laik öğretmenin yanlısı telkinleri nedeniyle mankenlik hayalleri kuran ve manken olduktan sonra mafyanın eline düşen Nilüfer zaman içerisinde uyuşturucu da kullanır. Ancak, bir televizyon programında duyduğu siyasal İslamcı tezler onu etkiler ve Nilüfer dindar olup başını örterek tüm zamanını ibadetle geçirmeye başlar. Romandaki Serpil adlı manken de daha sonra dindar olmuştur.

Benzer şekilde Emine Şenlikoğlu'nun *İmamın Manken Kızı* adlı eseri de manken olmak isteyen Fatma adlı bir kızın evden kaçması, yaşadıklarından sonra ise eve dönerek dindar bir yaşam sürdürmesini anlatmaktadır.

Mankenlerin şatafatlı dünyası dinin emirlerinden uzaktır. Bu nedenle İslamcılar, mankenlerin yaşamına özenen kadınların dinden uzaklaşacağını ve toplumu değiştirme

rollerini ihmal edecekleri kaygısını taşırlar. Hidayet romanlarında bu kaygı sürekli olarak dile getirilir. Mankenlerin manevi boşluk yaşayan, arayış içerisindeki insanlar olarak klişeleştirilmeleri, romancının vermek istediği mesajların daha kolay anlaşılmasını sağlayacaktır.

Batılı Değerlere Karşı Olmak

Hidayet romanlarında modernizme karşı İslamcı kadın figürünün canlandırılmasına çalışılır. Bu amaçla modernizmin doğuş yeri olan Batı kültürüne karşı çıkılır ve Batılılaşmanın olumsuz etkileri gözler önüne serilmeye çalışılır.

“Hidayet romanlarının kurgusu İslami ve Batılılaşmış yaşam tarzlarının mücadelesine dayanır. İslami yaşam tarzı, modern hayat karşısında sıkça dışlanan, adaletsizliğe uğrayan ama yılmayan, faziletli Müslüman karakterlerle sembolize edilir. Diğer tarafta ise Batılılaşmış, dejenere olmuş modern bir yaşam süren mutsuz tipler vardır. Batılılaşmış yaşam biçimi içki içmekle, flört etmekle, dans etmekle temsil edilir. ... Bu kurgu içerisinde dönemin modernlik, gericilik, laiklik, başörtüsü gibi tartışmalı birçok konusu romana aktarılmış olur.” (Çayır, 2005)

Hidayet romanları Batı kültürünü karikatürleştirerek aşağılamaya çalışır. İslamcı olmayan herkes ötekileştirilerek yaşam ve düşünce biçimleri dışlanır. Ulus devletin sıklıkla Batılılaşma ile beraber kullandığı “çağdaşlık” kelimesi olumsuzlanarak çağdaş/modern yaşam tarzına uygun yaşayanlar küçümsenir. “Çağdaş” olan insanların hepsinin kumar oynadığı, içki içtiği, evlilik dışı ilişkilere girdiği birçok sahnede dile getirilir.

Ahmet Günbay Yıldız’ın *Sevdalar Sözde Kaldı* adlı romanında Hülya Hanım, evliliğinin ilk dönemlerinde kocası Tarık’ı dinden uzaklaştırmak için çok çaba harcamış, sonunda başarılı olmuştur. Hülya Hanım, bu dönemi oğluna şöyle anlatır:

“Onca emekten sonra, baban artık çağdaş bir insandı. İçki, kumar, kim bilir, belki hayatında başka bir kadın bile vardı.

Ailesi devreden çıkmıştı artık. O, postacı oğlunun çağdaşlığına dayanamayıp adeta reddetmişlerdi oğullarını...

....

Evlendiğimiz ve mutluyduk... Namaz kılmıyordu, hiçbir ibadetini rastlamıyordum. Mutluyduk... Çok içiyordu... Ne tuhaf ki, o haliyle oturup tıpkı suçlu bir çocuk gibi ağlıyordu...” (Yıldız, 2009, s. 60)⁴

Hülya Hanım, kendi düşünce dünyasını değil, İslamcı yazarın ideolojisini dile getirir. Buna göre çağdaş yaşam biçimine sahip insan dinle olan ilişkisini keser, kendini içki ve kumara verir. Yine aynı yaşam biçiminin sonucu olarak başka kadınlarla evlilik dışı ilişkilere girmesi de “çağdaş” değerler sistemi içerisinde “normal” görülür.

Emine Şenlikoğlu’nun *İmamın Manken Kızı*’nda manken olan Fatma, defilede açık saçık bir elbise giymesini isteyen Güngör Bey’e itiraz edince aralarında şu konuşma geçer:

“-Ne demek bu sen burayı manastır mı zannettin? Sen nesen ha? Mankenlik öğretenler sana bunları anlatmadı mı? Bize yobaz lazım değil kızım. Bize çağdaş manken lazım.

....

⁴A. g. e. s. 60.

- *Çağdaş olmak için her tarafımızı göstermek zorunda mıyız?*

....

- *Sen mini etek giyerek ne yaptığını sanıyorsun, kuş beyinli kız. Çağdaş ol, çağdaş.*

Fatma merdivenleri çıkarken kendi kendisine söyleniyordu:

- *Şimdi anladım çağdaş olmanın sınırını. Demek mini etek bile bunların çağdaş olma sınırı değilmiş.”*(Şenlikoğlu, 1997, s. 87-88)

Hidayet romanlarında Batılı değerlere sahip kadınlar mini etek giyerek vücudunu erkeklere sergilemekle suçlanır. Başını örtenlerin dışındaki tüm kadınlar çağdaş yaşam biçimine sahiptir yani erkeklerle ilişkilerinde ölçsüzdürler. Fatma her ne kadar manken olmak için evden kaçmışsa da imam olan babasının verdiği değerleri unutmamıştır. Bir süre için çağdaş yaşamın aldatıcı yüzüne aldansa da değerlerini yeniden canlandırarak içindeki inancı ortaya çıkarır. Fatma, kadın ve erkeğin ortak katılımı ile şekillenen modern dünyanın yaşam biçimini reddederek modernizm karşıtı dünya görüşünü doğrulamış olur.

Fatma'nın yukarıda alıntılanan sözleri İslamcı yazarın kadın bedenine bakışını da ortaya koyar. Kendisi de bir kadın olan yazar, kadınların giyim tarzını, kendi bedenine sahip olma mücadelesinin bir parçası olarak görmez; kadın giyimini erkek egemen bakış açısı ile değerlendirir. Buna göre kadın, giyimini kendi beğenileri ile şekillendirmez. Kadın, erkekler tarafından beğenilmek için giyinir. Bu hâliyle, kadın, toplumdaki ikincil rolünü sürdürebilmek için mini eteği kullanır. Hidayet romanı yazarı için kadın, ya mini etek giyerek çağdaş, çürümüş değerler içine sürüklenir ya da başını türbanla örtterek modern dünyanın dışında, dini değerlerle yaşar.

Güzellik yarışmaları da, hidayet romanlarında, batılı yaşam tarzının olumsuz yüzlerinden biri olarak gösterilir. Halit Ertuğrul'un *Kendini Arayan Kadın*'ında Nilüfer, güzellik yarışmasına katılır ve bundan sonra başına birçok kötü olay gelir. Yine aynı yazarın *Selim ve Hande* adlı eserinde Selim'in ablası güzellik yarışmalarına katılmak için evden kaçır ve kadın simsarlarının eline düşer.

Hidayet romancısı için güzellik yarışmaları, çağdaş yaşamın kadını bir nesne olarak gören zihniyetinin sembollerinden biridir. Kadın vücudu bu yarışmalar aracılığı ile sergilenir. Oysa İslam, kadına gerçek değerini vermiş ve onun kendine ait özel bir dünyada yaşamasını sağlamıştır. Okuyucu, çağdaşlığın bu renkli dünyasına kanmamalı ve İslam'a yönelmelidir.

Modernist değerleri ve çağdaş yaşam biçimini çocuklara aktaran öğretmenler, hidayet romancılarının en büyük hedefidir. Dinin hâkim olduğu bir eğitimden yana olan yazarlar, öğretmenlerin pozitif bilimleri merkeze alan yönteminden rahatsızdırlar. Halit Ertuğrul'un *Kendini Arayan Kadın*'ında Nilüfer'in lisedeki öğretmeni olan Meral Hanım'ın içki içen bir kadın olarak tanımlanması ve bir süre sonra da fuhuş yapmaktan tutuklanması modernist eğitim sisteminin gençleri kötü yönlendirdiğini ifade etmek amacıyla kurgulanmış sahnelerdir.

Hüseyin Gedik'in *Ağlatan Notlar* adlı romanında emekli öğretmen Hüsnü Bey kötülüğün, halkı sömürmenin temsilcisi iken, köyün imamı olan Abdullah ise iyi niyetin, dürüstlüğün, Allah sevgisinin vücut bulmuş halidir.

Hidayet romanlarındaki imam-öğretmen çekişmesi Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında devlet tarafından savunulan, 1950-1960'lı yıllarda ise sosyalist geçekçi köy romancıları tarafından savunulan ilerici öğretmen-gerici, yobaz imam karşıtlığına bir cevap mahiyetindedir. İslamcı yazarlar böylece, modernizmle ve bu anlayışı ülkeye hâkim kılan ulus devletle hesaplaşmaya çalışmaktadırlar.

Yukarıda bahsedilenler, içlerinde kadınların da olduğu İslamcı yazarların Batılı tüm değerlere, düşünme biçimine ve yaşam şekillerine duydukları tepkiyi dile getirmenin örnekleridir. Ancak İslamcı yazarlar Batı'dan gelen her şeye o kadar tepkilidirler ki kimi zaman roman tekniklerini unutup bir propağanda metni yazarmış gibi hareket ederler. Sevim Asımgil'in *Dilara* adlı eserindeki bir sahnede Selda ve İkime adlı kızlar, havuz başında oynayan bir kız çocuğunun saçlarıyla oynarken küçük kızın dedesi onlara bakarak şöyle düşünür:

"Yaşlı adam, kâfir gibi yaşamayı ideal edinmiş, kalpleri dünya sevgisiyle dolu, batıla dalmış, şeytanın kendilerini yoldan çıkardığı, sapıklığın karanlıklarında kalmış, Avrupa'nın izlediği delaleti baş tacı etmiş, ahlaksızlık kargaşalığında kimliği kaybolmuş, tutarsız gençlikten nefret ederdi. ..."

Yurduna yabancı,

Tarihine düşman,

Dini gitmiş, imanı belli değil,..." (Asımgil, 2006, s. 77)

Kızlar, yaşlı adamın nefretini üzerlerine çekecek bir şey yapmamıştır. Örneğin erkeklerle konuşmak ya da açık saçık kıyafetlerle gezmek gibi bir "hata" işlemezler. Dolayısıyla konuşanın yaşlı adam değil, yazar olduğu anlaşılır. Sevim Asımgil, kendisi gibi olmayan, Batılılar gibi giyinen, serbestçe dolaşan bu kızları ötekileştirip çeşitli biçimlerde aşağılamak istemiş, bunun için de sahnenin nasıl geliştiğine bakmadan içindekileri okuyucu ile paylaşmıştır.

Gerçek / İdeal İslam

Modern dünyada insanlar çok sayıda deneyimle şekillenirler. Görsel, işitsel medya, siyaset, kültürel ürünler vs. bunlardan birkaçıdır. İslamcılar yaşamak istedikleri dünya ile var olan arasındaki çelişkilerden yola çıkarak arayışa girerler. Bu arayış gerçek İslam'ın ne olduğu sorusunu cevaplamaya yöneliktir. "Radikal İslami hareketlerin hepsinde şu veya bu derecede 'Gerçek İslam nedir?' sorusuna cevap bulmaya ilişkin bir kaygı mevcuttur." (Erkilet, 2004, s. 685) İslamcı siyasetçiler kendi dini anlayışlarının tek doğru olduğunu ileri sürerler. İslamcı siyasete dâhil olmayanların din dışı hareket ettiğini, İslam'ın aslında başka şekilde yaşanması gerektiğini ifade ederler. Bu iddialar bir yandan siyasi güç kazanma kaygısıyla, bir yandan da modern dünyada inançlı bir insan olmaya yönelik isteklerle şekillenir.

İslamcı yazarlar da bu arayış kapsamında okuyucularında eksiklik duygusu yaratmak üzere onların dini yaşayış biçimini sorgularlar. Okuyucunun bu konudaki tereddütlerini kendilerine çıkış noktası olarak ele alır ve romanlarında ideal Müslüman kadınların nasıl yaşaması gerektiğine dair çok sayıda örnek gösterirler. Okuyucuların geçmişten gelen günlük alışkanlıklarla değil, "bilinçli" birer Müslüman olması için özel bir çaba gösterirler. Burada İslamcı yazarların, dini, okuyucuların büyük kısmından daha iyi bildikleri ön kabulü karşımıza çıkmaktadır.

“Eğitimli alt ve orta sınıf kadınları “gerçek” İslam’ı bildiklerini iddia ederek kendilerini geleneksel, eğitimsiz kadınlardan ayırmaktadırlar; bu genç İslamcı kadınlar en başta gelenekleri ve dini kendi ailevi yaşamlarında sürdüren ve bilgi ya da uygulama konusunda herhangi bir talepte bulunmayan annelerinin modelini reddederler.” (Göle, 2001, s. 16)

Mehmet Zeren’in *Öz Yurdunda Gariptin* adlı dört ciltlik eserindeki Meral okumuş bir genç kız olarak dini ailesinden daha iyi anladığını ve yaşadığını iddia etmektedir. Romanda İslamcı kızların türbanlarıyla üniversitelere girme mücadeleleri anlatılmaktadır. Bu mücadele içindeki Meral ailesi ile sık sık çekişmektedir, çünkü Meral kendi siyasal mücadelesine paralel bir dini anlayış geliştirirken, ailesi geleneksel değerlere yaslanan bir muhafazakârlık anlayışı sergilemektedir.

Meral, anne ve babasının, evlenmesi yolundaki baskılarına direnir. Kendisine talip olan bir ailedeki kadınların makyajlı olmaları nedeniyle onları reddeder. Annesinin üzüldüğünü görünce de şunları söyler:

“-İlahi anne, dedi, fakir olsak neyse anlayacağım seni; fakat hayret ediyorum. Sen de babam da üçüncü defa hacı oldunuz. Hala ölçüleriniz değişmedi. Ölçünüz, zenginlik, ölçünüz mal mülk, ölçünüz para, ölçünüz mevki...”

...

-Bak anneciğim, ben senin iyiliğin için söylüyorum. Neden beni anlamak istemiyorsun? Müslümanlık sadece beş vakit namaz değil, sadece oruç değil, sadece Hacca gitmek değil. Müslümanlık bir yaşama şekli, her şeyiyle bir bütün.”(Zeren, ?, s. 29-30)

Meral için toplumdaki hâkim değer yargılarının önemi yoktur. İslami kurallara uygun yaşamak da ona yetmemektedir. İslam’ın toplumsal bir değişim projesi olarak hayatın içine dâhil edilmesinden yanadır. Annesi ise kendinden öncekilerin öğrettiği şekilde kızının mutlu ve refah içinde yaşamasını amaç edinmiştir.

Özellikle İslamcı mücadelenin çok güçlendiği 1980-2000 arasındaki dönemde pek çok genç kızın hayatı değişmiştir. Militanca bir romantizm, kızların toplumda yerleşik pek çok değeri reddetmelerine neden olmuştur. Meral’in tavrı da bu döneme uygun bir yaklaşımdır.

[1980’li yıllarda].. *“İslamcı kadınlar moda ve kozmetik sanayilerini, İslamiyet’e hizmet yerine çeyiz ve benzeri meşgalelere zaman ayırmayı, tüketime dayalı hayat tarzını, tüketici çekirdek aile modelini, kadını ikinci sınıf sayan ya da kadının erkek için yaratıldığını savunan dinsel iddialı yorumları eleştirdiler.” (Aktaş, 2004, s. 833)*

Bu süreçte İslamcı kadınlar, gerek toplumsal mücadele sırasında gerekse yeni İslamcı kaynaklardan edindikleri bilgilerle keskinleşerek kendilerini geleneksel İslam’dan ve toplumsal yaşamdan soyutlamaya çalışmışlardır.

Hidayet romancısı için önemli olan okuyuculara örnek olacak kadın modelinin çizilmesidir. Romancı, geleneksel değerlerin ve maddi kaygıların İslamcı mücadeleyi engellediğini düşünmektedir. Okuyucuların bu mücadeleye girebilmesinin yolu ise tüm zincirlerinden kurtulmalarıdır. Romanlardaki idealleri uğruna pek çok zorluğa göğüs geren kadınlar, okuyucunun cesaretini arttırmak amacıyla yaratılmıştır.

Hidayet romanlarındaki ideal İslamcı kadının en büyük sembolü türbandır. Kadınlar her türlü dini ibadeti yerine getirebilirler; ancak türban takmıyorsa gerçek İslam’ı yaşadıkları söylenemez. Bu nedenle dini mücadeleye girişen roman kahramanlarının

yaptıkları ilk iş türban takmaktır. “Böylelikle, kadının örtünmesi benlik ve toplumun İslamlaştırılmasının en görünür sembolü olarak ortaya çıkar.” (Göle, 2001, s. 34) Kadının örtünmesi, onun, dışarıdaki tüm modern değerlerden ayrışmasını, bu eylemin görünür olmasını sağlar. Böylece İslamcı kadın, sadece kendi manevi dünyasına dönük bireysel bir ihtiyaç için örtünmenin yanında dış dünyadaki mücadeleye de katkıda bulunur. İslamcı romanların hiçbirinde bu ayrıntı ihmal edilmez. Türbanın İslamcı düşüncedeki yeri o kadar büyüktür ki kimi romanlarda adeta dine mensup olmanın en önemli göstergesi olarak sunulur. *Aradığımı Bulan Kadın*’da Serpil’in örtünmesi şöyle aktarılır:

“-Al kızım, dedi. Bu, kulluğunun ilk alameti olsun. Tak bu eşarbi başına... Rabbimin melekleri seni alkışlasın. ...

Büyük bir huşu, tespihler salâvatlar içinde Serpil Hanım başını bağladı, abdestini aldı ve ilk namazını da orada bizimle birlikte kıldı.

Allah’ım bu ne müthiş bir manzaraydı. O ilk kıldığım namazın manevi iklimini tekrar yaşadım. O hazzı ve lezzeti tekrar aldım. O huzur âlemlerine tekrar daldım.”(Ertuğrul, 2004, s. 40)

Eski manken Serpil’in türbanı takma eylemi büyük bir dini törene dönüşmüştür. Romadaki bu sahne okuyucuya türban takmanın din açısından ne kadar önemli olduğunu gösterme amacındadır.

İslamcı yazarlar, geleneksel biçimdeki örtünmenin dine aykırı olduğunu düşündükleri için kitleyi mümkün olduğunca yeni siyasal akıma uygun biçimde yönlendirmeye çalışırlar. Eserlerinde Müslüman kadının nasıl kapanacağına dair ayrıntılar vererek onları bilgilendirmeye çalışırlar. Bu aşamada okuyucuların türbanın gerekliliğini kabul ettikleri farz edilmektedir. Geriye, örtünmenin İslamcı siyasete uygun biçimde gerçekleştirilmesi kalmaktadır.

Hüseyin Gedik’in *Ağlatan Notlar* adlı eserindeki kişilerden biri olan Şeyma hapse girer ve burada dini keşfeder. Onun yeni hayatı ile ilgili verilen bilgiler İslamcı yazarın ideolojisini yansıtmaktadır:

“Artık Şeyma, Allah’ın kitabında buyurduğu şekilde, topuklarıyla birlikte vücut hatlarını kesinlikle belli etmeyecek bir durumda genişçe bir pardösü giyiyor, her iki omzunun ve yakalarının üzerini tamamen kaplayacak şekilde bir eşarp bağlıyordu.”(Gedik, 1994, s. 253)

Yazar, örtünme konusunu okuyucunun kişisel yorumuna bırakmamak için ayrıntılara girerek onu yönlendirmeye çalışmaktadır. Böylece hidayet romanları okuyucu için gerçek birer rehber dönüşür. Okuyucuya soyut dini bilgilerin yanı sıra günlük hayatta nasıl giyineceği, nasıl davranacağına dair pek çok bilgi verilerek onun siyasal mücadeleye katılımı sağlanmaya çalışılır.

Hidayet romanları, siyasi metinler olarak okunduğunda etkileyici bir bütünlük gösterir. Okuyucular onlar sayesinde dini farklı biçimde yorumlamaya başlar. Sıradan okuyucular pek çok farklı kaynaktan beslenerek dini bilgilere sahip olmuşlardır. Bu kaynaklar arasında devlete bağlı din eğitimi veren okullar, aile ve toplum vardır. Ancak bu dağınıklık okuyucunun bilgi dünyasında karmaşaya ve çatışmaya neden olmaktadır. Ayrıca yine okuyucu, dini bilgileri, günlük siyasi, toplumsal meselelerde nasıl kullanacağına dair bir belirsizlik yaşamaktadır. Siyasal İslam’ın propaganda metinleri olarak okunabilecek olan hidayet romanları, tüm bu sorunları aşmaya yönelik hazır kalıplar öne sürer. Okuyucu, laik devlete hangi delillerle karşı çıkacağını, iş hayatında nelere dikkat edeceğini, kadın ve erkek

ilişkilerini nasıl düzenleyeceğini bu metinlerden öğrenir. Hidayet romanlarının başarısının ardındaki temel nedenlerden biri okuyucuya sağladığı bu kolaylıklardır. Okuyucu, gerçek dünyayı yansıttığı iddia edilen romanın dünyasında, kendisi gibi sıradan kişiliklerin sorunlarını dine uygun olarak nasıl çözdüklerini görür ve onları kendi yaşamında örnek alır.

İslamcı yazarlar türbanı okuyucuya özendirmek için de kimi zaman ilginç yollara başvururlar. Aynı romanın ilerleyen sayfalarında Serpil'in türban taktıktan sonraki görüntüsü cezbedicidir.

"O esnada manken Serpil Hanım girdi salona..."

O muhteşem güzellik ve göz alıcı kapalı kıyafetiyle... Kapanmak ne kadar da yakışmıştı Serpil Hanım'a... Sanki pırıl pırıl yanan duruşuyla, melekleri andırıyordu." (Ertuğrul, 2004, s. 64)

İslam dininde kadının örtünmesinin temel amacı erkeklerin dikkatini çekmemek, onlarda şehvet duyguları uyandırmamaktır. Böylece bir fitne önlenecektir. Ancak Serpil'in türbanlı haliyle bir meleği andıracak kadar güzelleşmesi yani dikkat çekici hale gelmesi yazar için dini açıdan bir sorun yaratmaz. Yazar, ne olursa olsun, türbanın her koşulda takılması taraftarıdır. Önemli olan İslamcı mücadele için bayraklaştırılan türbanın yaygınlaştırılmasıdır. Günümüzün İslamcı hareketinde türban gerçek anlamda bir vazgeçilmez haline gelmiştir. İslamcı yazarlar da bunu sürekli gündeme getirerek kitlelere peşinden gidebilecekleri somut bir hedef gösterirler.

Okuyucu kitlesindeki kadınlar ise türban takmaları durumunda, bu siyasetin öznesi haline geleceklerini öğrenirler. Modern hayatın her türlü sıkıntısını çeken, bugün ile geçmişin değerleri arasında sıkışıp kalmış kadınların kamusal hayata çıkma, kendi kaderini belirleme şansı doğmuştur.

"Dahası İslami siyaset bu kadınlara "kendilerini gerçekleştirme"leri için fırsatlar sunarak onların kamusal ve profesyonel görünürlüklerine katkıda bulunur. Köşe yazarlığı, gazetecilik, siyasi parti üyeliği ve aktivizmi, çok satan roman yazarlığı ve film yönetmenliği gibi çeşitli mesleklerde çalışan bu kadınlar İslamcılığın yeni ortak dilinden beslenmişlerdir. Böylece İslamcılığın içinden seçkin bir İslamcı kadın kadrosu doğmaktadır."(Göle, 2001, s. 41)

Sürekli övünülen, milli ve dini anlamda sahiplenilebilecek bir geçmişle belirsiz bir gelecek arasında sürekli eksen kaymaları yaşayan Türkiye gibi bir ülkede kadının elde ettiği bu şans, İslamcı hareketin güçlenmesinin en önemli nedenlerindedir. İslamcı partilerin oylarının her seçimde sürekli olarak artmasının ardındaki asli güç de kadınların bu siyasette oynadıkları roldür. Sokak sokak, ev ev dolaşan kadınların ulaştığı kitle zaman içerisinde iktidar kapılarının açılmasını sağlamıştır.

Günlük Yaşam

Hidayet romanlarında kadınlara, ideal Müslüman bir kadının günlük hayatta nelere dikkat etmesi gerektiği konusunda çok sayıda bilgi verilir. Bu anlamda romanlar, okuyucu kitlesindeki kadınlar için birer rehber olma işlevine kavuşurlar.

"İslami roman kurgusunun merkezindeki temaların başında, kadın ve kadına mal edilen toplumsal kimlikler bulunmakta. Hatta birçok yerde, kurgunun bütünselliğini ve devamlılığını tehlikeye atmayı göze alarak, kadın hakkında açıklayıcı bilgiler verilmekte, kadın tanımlanmakta, toplumsal rolü belirlenmekte, cinselliğinin sınırları çizilmekte ve kadının, erkeğine, çocuğuna, dinine ve içinde yaşadığı topluma karşı yükümlülüklerinin altı çizilmektedir."(Çalışkan, 1996, s. 92)

Bahsedilen yükümlülüklerin başında kadının vücudunu evleneceği erkeğe saklaması vardır. Bu nedenle söz konusu romanlarda kadınlar en çok flört ve feminizm hakkında uyarılır. Çağdaş yaşamın bir parçası gibi görünen flörtün yaratabileceği sorunlar, kadınlar aleyhine sonuçları sıklıkla dile getirilir. *Kendini Arayan Kadın*'da Seyda adlı gencin bir konferansta yaptığı konuşmanın sadece başlıkları bile konuya yazarın bakışını özetleyecek türdendir: “Kız-Erkeğin Masum Arkadaşlığı Olmaz!”, “Flört Birçok Genci Yakmıştır!”, “Deneme Evlilik.” Seyda, Batılı ülkelerden de örnekler vererek flörtün ne kadar tehlikeli olduğunu ortaya koyar. Hemen arkasından konuşan, eski ateist yeni dindar Nuran da “Cinsel Özgürlük Toplumsal Bir Felakete Dönüşmüştür.” “Cinsel Özgürlük Kadınların Aleyhine.” başlıkları altında kadınları cinsel özgürlük sözünün tehlikelerine karşı uyarır (Ertuğrul, 2004, s. 90-105).

Feminist kuramcılarının en çok üzerinde durduğu konulardan biri olan kadının kendi bedeni üzerinde söz sahibi olması ve kadının cinsel özgürlüğü İslamcı yazarlar için geçerli değildir. Bu tür düşünceler Batı'dan gelmiştir ve bu da onun tehlikeli olduğunun kanıtıdır. Batı'da, modernizmin baskıcı karakteri, kadınları, beyaz olmayan ırkları ve kültürleri ezdiğine dair geliştirilen anti-modern veya postmodern düşünceler İslamcı yazarların ilgi alanına girmez. İslamcı yazar, modernizmi kadını merkeze alan siyasetlerle aşmak yerine dine sığınmak suretiyle alt edebileceğini düşünmektedir. *Kendini Arayan Kadın* ve *Dilara*'nın da aralarında bulunduğu pek çok hidayet romanında yer alan feminizmin zararlı ve insan tabiatına aykırı yönlerinin bulunduğu düşüncesinin gerisinde de bu anlayış vardır. Kadınların, toplumsal rolleri üzerine düşünce üretmek ve bu sürecin korkutucu kaosunda erimek yerine dinin çok önceden belirlenmiş hazır kodlarına sığınmalarını isteyen yazarlar, romanlarda günlük hayattan örnekler vererek okuyucuyu yönlendirirler.

Emine Şenlikoğlu'nun *Bize Nasıl Kıydınız* adlı eserinde Rabia ve Leyla arasında geçen konuşmada Rabia'nın sözleri aslında yazarın flört konusunda verdiği bir söyleve dönüşür:

“İslama göre hem günah, hem de kızların zinaya alışmasının en büyük sebebi. Batılılarda önce öyle başlamış. Şimdi de beş altı erkekten az kişi ile gezmiş kızı makbul saymıyorlar... Biz de onlar gibi yavaş yavaş dejenere olmuşuz. İşte kendin kendine örneksin en az dört erkekle gezdin... Hepsi de seni aldattı. Hepsi de senden yavaş yavaş bir şeyler götürdü. Dinini bir tarafa bırak, her zaman aldatılmanın bunalımlarını geçirdin. Binlerce kız psikiyatri kliniklerinde yatmış hala bana flörtü övüyorsun. Binlerce genç kız flört kurbanı değil mi? Ne dehşet verici olay. Düşün biz de benzedik onlara.” (Şenlikoğlu, ?, s. 114)

Yazar, hem Batı kültürünü hem onun bir ürünü olduğuna inandığı flörtü bir arada eleştirerek ideolojik hattı sağlamlaştırmaya çalışır. Batı'da binlerce genç kızın flört kurbanı olduğunu söyleyen yazar, sözgelimi Doğu'da ensestin, aile içi şiddetin, kadınların aşağılanmasının ne kadar yaygın olduğunu okuyucuya hatırlatmak istemez. Gerçek hayatta flörtün zararlarını gösterirken realist olan yazar, çözüm konusunda bir anda ideacı düşünceye kayar. Sonuçta, ona göre, dinin koyduğu kuralların toplumsal yaşama hâkim olması, sorunu çözecektir.

Aynı romanın ilerleyen sahnelerinde Hüseyin adlı bir kişinin Rabia'ya verdiği öğütler aslında okuyucuyu uyarmak amaçlıdır. Hüseyin, Rabia'ya kadın ve erkeğin aynı yerde çalışmasının dine aykırı olduğunu, ayrıca Batılılar gibi “Günaydın.” demek yerine Müslüman'a yakışır biçimde selam vermek gerektiğini söyler. Hüseyin daha sonra hidayet romanlarında sıklıkla görüldüğü üzere dindar olduğu için hapse düşer. Onun sözlerinden çok etkilenen Rabia ise başını örter ve dini kurallara uygun bir evlilik yaparak işi bırakır, evinin kadını olur.

Modernizm, kadınların iş hayatına katılımını ilerleme sürecinin vazgeçilmez unsurlarından biri olarak görmektedir. Her ne kadar kadına karşı ayrımcılık sürse de, kadının evden çıkıp kamusal hayata katılması toplumsal yaşamın yeniden şekillendirilmesi ve geleneksel değerlerin yıkılması için çok önemlidir. Bu sayede kadın geçmişten gelen inançları yeni nesillere aktarmak yerine değişimin bir parçası olabilecektir. İslamcı yazar ise bu düşünceyi sarsma ve tamamen tersyüz etme cesaretini gösterir. Kadın hiç de çalışmak zorunda değildir. Nilüfer Göle'nin, kitabı için yaptığı alan araştırmasında, İslamcı kızların verdiği cevaplar hidayet romanı yazarlarını destekler niteliktedir. Kızlardan biri şunları söyler: “Ben kadınların mutlaka çalışması gerektiğini kabul etmiyorum. Çünkü bizim inancımıza göre kadının asli vazifesi çocuk yetiştirmektir. İlla ki çalışmak diye bir problem yoktur.” (Göle, 2001, s. 133)

İslamcı bir kadın için eğitim, temelde kendi ideolojisini daha etkin biçimde savunması ve yayması için bir araçtır. Asli vazife ise her zaman, yeni nesillerin dini değerlere bağlı yetişmesini sağlamaktır. Modernizmin sosyal ortamın bir parçası olarak çizdiği yeni kadın kimliğinin dini yaşamı olumsuz yönde etkileyeceğini gören İslamcılar, kadının önce eğitim görmesini savunurlar. Bu sırada ortaya çıkan türban problemi siyasal mücadelenin önemli bir parçası olacaktır. Eğitim bittikten, belirli bir yaşa gelindikten sonra ise kadının annelik ve eş olma vazifeleri öne çıkarılacaktır. Böylece kadın eğitim yılları sırasında edindiği siyasal kültürü yeni nesle aktarabilecektir. Ayrıca kamusal/siyasal alanı da “gerçek sahibi olan” erkeklere terk edecektir.

İslamcı Yazarın 2002 Sonrası Tutumuna Bir Örnek: Şenlikoğlu'nun Sistemle Uzlaşması

2000'li yılların başlarına kadar İslamcı roman yazarlarının hem okuyucuya dini konularda genel bilgiler verme hem de günlük hayatta ona rehberlik yapma adına aşırı bir duyarlılık gösterdikleri açıktır. Hayatın hiçbir boşluk bırakmadan yeniden şekillendirilmesini amaçlayan hidayet romancılarının bu tavrının zamanla değiştiği göze çarpmaktadır. Bu durumu daha iyi anlayabilmek için hidayet romancıları içerisinde en sert ideolojik hattı savunan Şenlikoğlu'nun bir eserine bakmak yeterli olacaktır.

2002 yılındaki seçimlerde kendini muhafazakâr demokrat olarak ilan eden Ak Parti iktidara gelmiş ve türban konusundaki tüm kısıtlamalar zaman içerisinde kaldırılmıştır. Türban sorununun hallolması ile hidayet romancılarının en çok kullandığı bu konu geçerliliğini yitirmiştir. Buna bağlı olarak İslamcı yazarların türban konusunu geri plana attıkları ve günlük hayatın ilişkilerine odaklandıkları görülür. Emine Şenlikoğlu'nun 2015 yılında yayımlanan *Kalbimi Başkasına Gönderdin* adlı eseri bu anlamda çok kapsayıcı bir örnektir.

Kalbimi Başkasına Gönderdin evlilik dışı ilişki arayışının aileye verdiği zararlarını anlatmaktadır. Ancak tipik bir hidayet romanı gibi hayatın diğer meseleleri de ele alınır. Örneğin romanın kahramanı olan Nihat'ın faiz konusundaki tavrı dini yönden eleştirilir. Yazarın görüşleri ise Hacer üzerinden okuyucuya aktarılır. Bir tartışma sırasında Nihat, onun dindar olup olmadığını sorduğunda Hacer şöyle cevap verir: “Saçlarım açık diye dinsiz olacak değilim ya. Siz sadece kapalı ve sakallılar dindar sanırsınız. Ama bu doğru değil.” (Şenlikoğlu, 2015, s. 112) Önceki döneme ait bütün eserlerinde örtünme konusunu titizlikle ele alan, başı açık “çağdaş”larla başı kapalı “şuurlu” Müslümanlar arasında net ayrımlar yapan yazar, başı açık dindarları ise en hafif deyimle şuursuz olarak tanımlarken (bknz. *Bize Nasıl Kıydınız*) artık türban takmayı zorunlu gören anlayışından ayrılmıştır.

Muhafazakâr demokrat iktidar döneminde yazar ideolojik yumuşama ile sistem içi, günlük hayatın gerçeklerine uygun çoğulcu bir anlayışa yönelmiştir.

Romanın merkez kişisi olan Nisan, gençlik yıllarında türban takan ancak sistemin kocasının yükselmesini engelleyeceği endişesiyle başını açan bir kadındır. Nisan kocasından boşandıktan sonra tekrar türban takmaya başlar. Kızı Helen onun görünüşüne hayran olur ve kendisi de kapanmak ister. Annesi ona “Kapan tabii kızım. Allah’ın emirlerinden kaçını yaparsan o kadarı kârdır.” (Şenlikoğlu, 2015, s. 123) diye cevap verir. Önceki döneme ait eserlerinde yaşı gelen her Müslüman kızın örtünmesi gerektiğini söyleyen yazar, artık bu kuralların hepsinin yerine getirilmeyebileceğine dair bir açık kapı bırakmaktadır.

Şenlikoğlu çoğu hidayet romancısı gibi toplumu gözlemleyen ve dini meselelerdeki sorunları takip edip eserlerinde bu konulardaki görüşlerini aktaran bir yazardır. Dolayısıyla kapalı kadınların toplumda yaşadığı sorunların da farkındadır. Bunların başında kapalı kadınların belirli kalıpların içerisine hapsedilmesi, gerek ailelerin gerek çevrenin kapanan kadınlarda görmeyi umduğu davranış kalıpları vardır. Kısaca söylemek gerekirse kapalı kadınların hiç eğlenmeyip sadece ibadetle meşgul olması gerektiği anlayışı çok yaygındır. Şenlikoğlu buna da dikkat etmiş, gecikmeli de olsa konuyla ilgili görüşlerini dile getirmiştir. *Kalbimi Başkasına Gönderdin* romanında Nisan, bir gün Erciyes Dağı’nda kayak yapmak ister. Oğlu ise buna çok şaşırır. Ne de olsa Nisan kapalı bir kadındır. Annesi ona karşı çıkar:

“Buna şaşırдың öyle mi? Yani sen şunu mu söylüyorsun? Kapalıysan her şey sana haram. “Hayır, haram işlenmeyen, kadınların olduğu her yere kapalı kadınlar da gider. Dünyayı bile haram etmişler kapalıları. Kapalı kadın parya değildir. Doğruyu öğrendim. Benim okuduğum kitapta, İslam’ın haramlarında yok bunlar. Kapalıya helal olanları yasaklarsak, onu boğarız. Helal olan eğlenceleri haram etmeyelim. İslam’da haramlar belli.” (Şenlikoğlu, 2015, s. 145)

Onu duyan gelini Zekiye’nin de benzer dertleri vardır:

“Çok doğru söyledin Nisan anne. Ben kapanacaktım, sırf bu yüzden kapanmadım. Sanki kapalıları hayat hakkı yasaklanıyor gibi bir durum var. “Ben nefes alamam böyle olursa,” dedim ve kapanmadım.” (Şenlikoğlu, 2015, s. 145)

Bu sözlerin tamamı Şenlikoğlu’nun okur kitlesine yönelik hitabıdır. Yazar kapalı kadınların dünyevi her zevkten ısrarla uzak tutulmasına karşı çıkmakta, helal olduğu sürece eğlenmeye hakları olduğunu savunmaktadır. Kapanma pek çok hidayet romanında bireysel anlamda da içe doğru kapanmaya yol açarken bu eserde tersi vurgulanır: Kadın dini kurallara uygun biçimde kapanacak, belirli dünyevi zevkleri yaşayacak, bu sırada toplumsal hayata katılarak orayı değiştirecektir. Bu formülde en yeni olan kısım dünyevi zevklerle ilgili olandır. Yazarın daha önce hiç değinmediği, hidayet romancılarının hemen hepsinin sessiz kaldığı bu konudaki değişimin sırrı düşünüldüğünde ise akla tarihsel olayların etkisi gelmektedir. Özellikle iktidar değişiminin son on yılında gerçekleşen sermaye hareketleri ve İslamcı sermayenin gelişimi göz önünde tutulduğunda yazarın tavrındaki yumuşamanın sebebi daha iyi anlaşılacaktır.

Yeni ortaya çıkan İslamcı sermaye sınıfının elinde ciddi miktarda para birikmiştir. Bu paranın bir kısmı doğal olarak eğlenceye ayrılacaktır. Dolayısıyla Erciyes yerine İsviçre’de kayak yapan, tatili ABD’de geçiren, dünyanın lüks ve şatafatından çeşitli biçimlerde faydalanan muhafazakâr bireylerin görünür olması artık sıra dışı olmaktan çıkmıştır. Ancak toplumda yerleşik, geleneksel İslami anlayış bu türden bir zevk dünyasını hoş karşılamayacaktır. Tüm kadınlara yönelen geleneksel baskı mekanizmaları kapalı kadınları

daha çok hedef alacak ve onlardan kıyafetlerinin temsil ettiği düşüncelerin ağırlığında hareket etmelerini bekleyecektir. Oysa harcanmayı bekleyen bir zenginlik vardır. İşte bu noktada İslamcı harekette bir zihniyet değişikliğine ihtiyaç vardır. Hem İslam'ın kadınları eve hapsetmediği düşüncesini yerleştirerek kapanmayan kadınları da davaya kazanmak hem de kapanmış kadınların ve yeni zengin muhafazakâr sınıfın hareket alanını genişletmek için bu türden bir değişiklik zorunlu olmuştur. Bir bakıma, revize edilerek, küresel kültürle daha uyumlu, zenginliğini rahatça sergileyebilen modern muhafazakâr bir imaj siyasal İslam'ın geleceği açısından hayatidir. Kısacası Emine Şenlikoğlu bu romanında sistemin sınırlarını zorlamak yerine onunla daha uyumlu, geleneksel olanı modern olana doğru dönüştürmeye çalışan yeni bir ideolojik yönelim belirlemiştir. Onun bu tavrı hidayet romanlarının, geçmişteki sisteme muhalif çizgilerini bırakarak sistem içinde yer alıp burayı sarsmayacak muhafazakâr duyarlılıklar sergilemekten öte gitmeyeceğinin sinyallerindedir.

SONUÇ

Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasal süreç modernleşme projesinin sorunlarını gün yüzüne çıkarmıştır. Ulus devletin kuruluş ve gelişme aşamasında göz ardı edilen geleneksel değerler kendilerini siyasal alanda yeniden göstermiştir. Hidayet romanları, bu süreçte ulus devletin reddettiği dinî değerleri kullanarak ciddi bir gelişme göstermiştir. Bu gelişme romanın tek başına elde ettiği bir başarı değildir. Ulus devleti ve Batı'dan gelmiş olan modernizmi reddeden İslamcı hareket bir bütün olarak atılım yapmıştır.

Okur yazarlığın az olduğu önceki dönemlerde toplumun büyük çoğunluğu, dini, geleneksel bağlar aracılığıyla öğrenmiştir. 1980'lerden sonra toplumdaki okur yazar insanların sayısı artmış, üniversite mezunlarının nüfus içerisindeki oranı yükselmiştir. Hidayet romanları, eğitim seviyesi yüksek, dindar insanların kültürel ideolojik ihtiyaçlarına cevap vermiştir. Bu sayede, roman türünü tanıyan, dünyadaki ve Türk edebiyatındaki başarılı örneklerini okumuş olan eğitilmiş dindarların İslamcılığı sadece siyasal alanda değil, bir kültürel biçim olarak da yaşayabilmeleri kolaylaşmıştır. Ayrıca hidayet romanları, roman okuyan kitle dikkate alındığında, hem birey zihninde hem de toplumsal hafızada İslamcılığın hegemonya kurma çabalarına yardımcı olmuştur.

2000'li yıllarda İslamcı siyasetin piyasa ilişkilerine uyum sağlayarak dönüşmesi ve büyük bir destekle iktidara gelmesiyle birlikte hidayet romanları sürecin dışında kalmıştır. Hidayet romancıları 1980'li yıllardaki devrimci beklentileri desteklemiş, eserlerinde, yeni İslamcı kitleyi oluşturacak insanlara örnek modeller yaratmışlardır. Bu çabanın en önemli aktörleri olarak da kadınları görmüşlerdir. Romanların hemen hepsi kadınların dinle ilişkilerini konu edinmiştir. 2000'li yıllarda İslamcı hareketin küresel kapitalizme eklenme çabaları hidayet romanlarında ortaya konulan, evine kapanmış, dindar bir hayat süren kadın kimliğiyle uyuşmamaktadır. Yeni dönemin İslamcı kadınları "...1990'lardaki kadınlardan farklı olarak daha ben merkezli, bireysel olanı toplumsal olandan daha önceye alan, cemiyet içindeki genel geçer kariyerleri daha fazla önemseyen ve bunun etkisi altında" dırlar (Eraslan, 2004, s. 819). Hidayet romanları piyasa içerisinde yer almak isteyen, maddi gücü eskiye oranla artmış olan yeni İslamcı kadınlara hitap etmemektedir. Sonuçta klasikleşmiş İslamcı yazarların yeni dönemde yazdıklarına bakıldığında piyasa ile uyumlu, yeni İslamcı burjuvaziye de hitap edecek eserler kaleme aldıkları yani sisteme uyum sağladıkları görülmektedir.

KAYNAKÇA

Aktaş, Cihan. (2004). Cemaatten kamusal alana İslamcı kadınlar. Murat Gültekingil, Tanıl Bora (Edt.) *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce 6: İslamcılık içinde* (s. 826-836) İstanbul: İletişim.

Asımgil, S. (2006). *Dilara*. İstanbul: Timaş Yayınları, bs. 16.

Berktaş, F. (2000). *Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul: Metis, bs. 2.

Çalışkan, K. (1996). Özenilesi yaşamlar: İslami romanlar üzerine bir inceleme. *Birikim*, Kasım 92: 89-95.

Çiğdem, Ahmet. 1995. İslamcılık. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi: Yüzyıl biterken içinde* (s. 1226- 1245), İstanbul: İletişim, c. 15.

Efe, M. (1999). *Mızraksız İlmihal*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Eraslan, Sibel. 2004. İslamcı kadının siyasette zaman algısı üzerine. Murat Gültekingil, Tanıl Bora (Edt.) *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce 6: İslamcılık içinde* (s. 818-825) İstanbul: İletişim.

Erkilet, Alev. 2004. 1990’larda Türkiye’de radikal İslamcılık. Murat Gültekingil, Tanıl Bora (Edt.) *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce 6: İslamcılık içinde* (s. 682-697) İstanbul: İletişim Yayınları.

Ertuğrul, H. (2004a). *Kendini Arayan Kadın*. İstanbul: Nesil Yayınları, bs. 16.

----- (2004b). *Aradığımı Bulan Kadın*. İstanbul: Nesil Yayınları, bs. 3.

----- (2007). *Selim ve Hande*. İstanbul: Nesil Yayınları, bs. 64.

Gedik, H. (1994). *Ağlatan Notlar*. İstanbul: Beka Yayınları.

Göle, N.(2001). *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme*. İstanbul: Metis Yayınları, bs. 7.

Hekimoğlu İ. (1995). *Minyeli Abdullah*. İstanbul: Timaş Yayınları, bs. 60.

Kekeç, A.(1999). *Yağmurdan Sonra*. İstanbul:ŞehirYayınları.

Şenlikoğlu, E. (2000). *Hristiyan Gülü*. İstanbul: Mektup Yayınları, bs. 5.

----- 1997. *İmamın Manken Kızı*. İstanbul, Mektup, bs. 7.

----- (?) *Bize Nasıl Kıydınız?*. İstanbul, Mektup.

----- (2015) *Kalbimi Başkasına Gönderdin*. İstanbul: Uğur Tuna Yayınları.

Toros, Halime. 1997. *Halkaların Ezgisi*. İstanbul, Kırkambar.

Yıldız, A. Günbay. 2009. *Sevdalar Sözde Kaldı*. İstanbul, Timaş.

Zeren, M. (?) *Öz Yurdunda Garipsin III: Üniversiteli Bir Kızın Hatıraları*. İzmir, Hazen.

İnternet Kaynakları

Çayır, K. (2005). İslami edebiyat. *Milliyet Kitap*, 04 Mayıs.

Yayın Yeri:

<http://www.milliyet.com.tr/ozel/kitap/050805/02.html> (Erişim tarihi: 28. 06. 2008)

Gramsci, A. (2001) *Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci*. [e-book],
Quintin Hoare, Geoffrey Nowell-Smith eds., London, GBR: Electric Book Co., Electronic
Reproduction. Palo Alto, Calif.: ebrary 2009. LC Call Number: HX288.G7 -- A23 2001eb,
eISBN: 9781843271192.